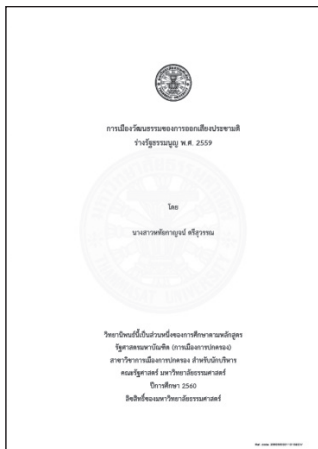

บรรณนิทัศน์
พินิจ “การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติ
ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559”¹ ในมิตินักสื่อสาร

วิไลวรรณ จงวิไลเกษม²

ชื่อวิทยานิพนธ์:	การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559
ผู้เขียน:	หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ
สาขาวิชา:	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2560
มหาวิทยาลัย:	ธรรมศาสตร์
ปีที่สำเร็จการศึกษา:	2560
จำนวนหน้า:	359

¹ วิทยานิพนธ์ การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ของ หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ (2560) โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ ก้องกีรติ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สาขาวิชาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์กลุ่มวิชาวินัยและโทรทัศน์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อารัมภบท

ผู้เขียนได้มีโอกาสอ่านงานวิทยานิพนธ์ การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 จากการได้รับเชิญให้ร่วมอภิปรายในเวทีเสวนานักวิจัยรุ่นใหม่ รัฐธรรมนูญซ่อนกลกับพิธีกรรมประชามติ “การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559” ของ หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ โดยมี เกษียร เตชะพีระ ร่วมอภิปรายหลักครั้งนี้

ความรู้สึกแรกที่ดาวน์โหลดวิทยานิพนธ์มาอ่าน “359 หน้า ทำไมมันเยอะขนาดนี้ เขียนอะไรมากมาย”

ความรู้สึกระหว่างทางที่อ่านจนวางไม่ลง “สนุก ตื่นเต้น กับข้อมูล”

ความรู้สึกหลังอ่านจบภายใน 2 คืน “อยากเอาข้อมูลในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไปต่อยอดในมิตีสื่อสาร”

ขณะเดียวกัน คำกล่าวนำท่อนแรกของ เกษียร เตชะพีระ ในฐานะผู้ร่วมอภิปราย³

“การศึกษาเรื่องนี้เป็นเรื่องระดับชาติที่เฟื่องจบ จะทำอย่างไร ทำไม่ง่ายจะค้นข้อมูลอย่างไร และจะวินิจฉัยอย่างไร ถือเป็นตัวอย่างการศึกษา “ปรากฏการณ์ระดับชาติ” ที่ใหญ่ คุณหทัยกาญจน์สามารถสรุปข้อมูลมหาศาลทำให้เรื่องที่ยืดเยื้อ สั้น กระชับ ชัดเจน ภาษาดี อ่านแล้วรู้สึกว่าคุณหทัยกาญจน์คิดถึงการเขียนวิทยานิพนธ์ทั้งเล่ม เหมือนอ่านนวนิยาย มี climax มีการหักประเด้นไว้ให้อ่านบทต่อไป มีการคิดการเขียนวางออกมาเป็นเล่มหนังสือ”

ด้วยเหตุของทั้งหมดที่อารัมภบทไปนี้ เป็นผลให้ผู้เขียนอยากชวนผู้อ่านมาพินิจ การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ในมิตินักสื่อสาร

³ เวทีเสวนานักวิจัยรุ่นใหม่ รัฐธรรมนูญซ่อนกลกับพิธีกรรมประชามติ “การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559” จัดเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2563 เวลา 13.00-15.30 น. ที่ห้อง ร.102 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

เราเรียนรู้อะไรจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนขอเริ่มต้นการพินิจ การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ด้วยประโยคคำถามที่ว่า “เราเรียนรู้อะไรจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้” เพราะน่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการมีอยู่ของวิทยานิพนธ์ (วิจัย) นอกจากที่ทำให้เจ้าของวิทยานิพนธ์ได้ความรู้ในการทำวิทยานิพนธ์ (วิจัย) และได้เป็นมหาบัณฑิตแล้ว

หทัยกาญจน์ (เจ้าของวิทยานิพนธ์) ระบุถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับว่า

1. ทำให้ทราบถึงกลยุทธ์ในการสร้างและส่งต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำทางความคิด เพื่อใช้โน้มน้าวประชาชน และช่วงชิงรัฐธรรมนูญในฐานะพื้นที่ทางการเมือง

2. ทำให้เห็นวาทกรรมรัฐธรรมนูญที่ถูกผลิตขึ้นต่างกรรมต่างวาระ และ/หรือถูกนำมาใช้ซ้ำในการออกเสียงประชามติ และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์วาทกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญต่อไป อันจะนำไปสู่การทบทวนความหมายและคุณค่าของรัฐธรรมนูญ และกระบวนการออกเสียงประชามติของไทย

แต่สำหรับผู้เขียน สิ่งที่ได้เรียนรู้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อยู่ที่ว่า ผู้อ่านคือใคร และจะใช้วิทยานิพนธ์นี้ในมิติไหน เพราะประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับมีมากกว่าที่หทัยกาญจน์ระบุไว้ 2 ข้อ

สำหรับนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นต้นแบบที่ดี (สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาสื่อสารการเมือง) ของการเก็บและสังเคราะห์ข้อมูลทั้งมิติกว้างและลึก เก็บในทุกองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับหัวข้อ “การออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559” อย่างที่ เกษียร เตชะพีระ กล่าวไว้ว่า “การศึกษาเรื่องนี้เป็นเรื่องระดับชาติที่เพ่งจบ จะทำอย่างไร ทำไม่ง่าย จะค้นข้อมูลอย่างไร และจะวินิจฉัยอย่างไร ถือเป็นตัวอย่างการศึกษา “ปรากฏการณ์ระดับชาติ” และหากนักศึกษาศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกกำลังเผชิญปัญหาจัมกับทะเลข้อมูล วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีการออกแบบการวางข้อมูลที่ทำให้ข้อมูลที่มากมายทั้งมิติกว้างและลึกอยู่กันอย่างลงตัวไม่ซ้ำซ้อน ทำให้คนอ่านไม่รู้สึกรำคาญเหมือน

กำลังอ่านตำราที่เพิ่มขึ้น “คุณหทัยกาญจน์สามารถสรุปข้อมูลมหาศาล ทำให้เรื่องที่ยืดเยื้อ สั้น กระชับ ชัดเจน ภาษาดี อ่านแล้วรู้สึกว่าคุณหทัยกาญจน์คิดถึงการเขียนวิทยานิพนธ์ทั้งเล่ม เหมือนอ่านนวนิยาย มี climax มีการหักโหมประเดี๋ยวให้อ่านบทต่อไป มีการคิดการเขียนวางออกมาเป็นเล่มหนังสือ” เกษียร เตชะพีระ กล่าว

สำหรับผู้เขียนพินิจวิทยานิพนธ์ การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ในมิตินักสื่อสาร โดยเฉพาะอยากชวนผู้อ่านไปอ่านบทที่ 3 ว่าด้วย “ปฏิบัติการช่วงชิงการครองอำนาจในสนามประชามติ”⁴ ที่ตอบคำถามวิจัยข้อ 1 และข้อ 2 ที่ว่า (1) คสช. ช่วงชิงให้ความหมายของร่างรัฐธรรมนูญอย่างไร ใช้กลไกใดสร้างและส่งต่อชุดความคิดให้เป็นที่ยอมรับของสังคม (2) ผู้นำทางความคิดกลุ่มอื่นต่อสู้การครองอำนาจอย่างไร ใช้กลไกใดรื้อถอนชุดความคิดของ คสช. และส่งต่อชุดความหมายใหม่ของร่างรัฐธรรมนูญออกสู่สังคม ภายใต้วัตถุประสงค์⁵ ที่ว่า เพื่อศึกษากลยุทธ์การช่วงชิงให้ความหมายของร่างรัฐธรรมนูญของผู้นำทางความคิดทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ

ปฏิบัติการช่วงชิงการครองอำนาจในสนามประชามติ

หทัยกาญจน์ได้ให้สัญญากับผู้อ่านในช่วงเกริ่นนำของบทที่ 3⁶ ว่า

⁴ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มี 5 บท บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 นโยบายการเมืองของประชามติในบริบทรัฐธรรมนูญ บทที่ 3 ปฏิบัติการช่วงชิงการครองอำนาจในสนามประชามติ บทที่ 4 วาทกรรมรัฐธรรมนูญในสนามประชามติ และบทที่ 5 ภาพลักษณ์รัฐธรรมนูญกับนัยแห่งการยอมรับผลประชามติ.

⁵ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้วัตถุประสงค์ของการศึกษา 3 ข้อ (1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การช่วงชิงให้ความหมายของร่างรัฐธรรมนูญของผู้นำทางความคิดทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญ (2) เพื่อแสดงให้เห็นถึงชุดของวาทกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ (3) เพื่อเป็นทางเลือกในการอธิบายกระบวนการประชามติ อันถือเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางการเมืองของไทย.

⁶ บทนี้ทั้งหมด 90 หน้า ตั้งแต่หน้า 114-204 โดยแบ่งโครงสร้างบทออกเป็น 2 ส่วนหลัก ส่วนแรก ปฏิบัติการของรัฐเพื่อสร้างภาวะการครองอำนาจ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันประกอบด้วยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กองทัพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สดช.) และกรมประชาสัมพันธ์ (กปส.) ส่วนสอง ปฏิบัติการตอบโต้ของกลุ่มบุคคล/องค์กรอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของภาครัฐ เพื่อต่อต้านการครองอำนาจ ได้แก่ พรรคการเมือง กลุ่มการเมือง นักวิชาการ/นักศึกษา/นักกิจกรรม และองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) องค์กรระหว่างประเทศ.

“บทนี้จะสำรวจปฏิบัติการของรัฐเพื่อสร้างภาวะการครองอำนาจนำ เพื่อให้เห็นว่า องค์กรเหล่านี้สร้างคำอธิบายต่อกระบวนการระดมการประชามติร่างรัฐธรรมนูญอย่างไร สร้างบริบทอะไรขึ้นมารองรับคำอธิบายเหล่านั้น **อาศัยกลไกใดเป็นเครื่องมือในการสื่อสารต่อสังคม** และฝ่ายที่ไม่มีอำนาจรัฐตอบสนองการครองอำนาจนำอย่างไร ใช้กลไกใดตอบโต้ สุดท้ายทำให้เกิดภาพลักษณ์ ภาพจำอย่างไร ต่อการออกเสียงประชามติครั้งที่ 2 ของประเทศ”

สิ่งที่ผู้เขียนสนใจตอบตอนนี้คือ **อาศัยกลไกใดเป็นเครื่องมือในการสื่อสารต่อสังคม**

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ

“ยุทธศาสตร์สำคัญของฝ่ายถือครองอำนาจรัฐในประชามติครั้งที่ 2 ของประเทศคือ **การนำสื่อบุคคล (personal media)** ซึ่งถือเป็นช่องทางการสื่อสารแบบเก่า ทว่ามีประสิทธิภาพในการโน้มน้าวใจ โดยอาศัยบุคคลเป็นช่องทางการพาสารไปสู่กลุ่มเป้าหมายมาใช้เป็น “กลไกหลัก” ในการเผยแพร่เนื้อหาว่ารัฐธรรมนูญและประชาสัมพันธ์กระบวนการระดมการประชามติ จุดแข็งของสื่อประเภทนี้อยู่ที่การอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสร้างความน่าเชื่อถือให้ตัวสาร ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ผู้ส่งสารสามารถเลือกประเด็นสื่อสารให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารได้ และยังสามารถปฏิกิริยาของผู้รับสารได้ด้วย” (หน้า 115)

หทัยกาญจน์ระบุว่า “การใช้สื่อบุคคล” เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของฝ่ายถือครองอำนาจรัฐในประชามตินี้ กล่าวคือ นอกจากเครือข่าย กกต. ที่ทำงานในพื้นที่ทั้ง กกต. จังหวัด และอาสาสมัครประชาธิปไตย ยังสามารถนำสารเรื่องระดมการจากส่วนกลางไปสื่อในท้องที่ต่างๆ ได้ โดย กกต. มีอำนาจตามกฎหมายในการดึงบุคลากรในเครือข่ายอำนาจรัฐมาเป็น “ผู้ช่วยเหลือการปฏิบัติงาน” โดยได้สร้าง “เครือข่ายสื่อบุคคลเฉพาะกิจ” ขึ้นถึง 4 ชุด ได้แก่ เครือข่ายวิทยากรกระบวนการ (ครู ก. ข. ค.) เครือข่ายฝ่ายปกครอง เครือข่ายครู กศน. และเครือข่าย รด. จิตอาสา เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการออกเสียงประชามติตามแนวทางของ กกต. (หน้า 118)

หทัยกาญจน์ยังมีข้อสังเกตว่า การที่ กกต. เลือกนำเอกสารร่างรัฐธรรมนูญฉบับเดิมจัดเป็นชุด แล้วส่งไปยังหน่วยงานราชการทั้งส่วนกลางและภูมิภาค รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับการสร้างเครือข่าย “สื่อบุคคลเฉพาะกิจ” ของ กกต. และ กรธ. ทำให้การ “รวมศูนย์” ข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างสมบูรณ์ หากประชาชนทั่วไปต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญ ก็ต้องไปดู-ไปฟัง-ไปขอคำอธิบายจากคนกลุ่มนี้ ซึ่งง่ายต่อการควบคุมทิศทางข้อมูลข่าวสารในช่วงประชาวัติ (หน้า 125)

นอกเหนือจากที่ กกต., กรธ. และ สนช. ได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารแบบผสมผสาน ทั้งสื่อดั้งเดิม สื่อใหม่ และการทำเพลงรณรงค์ (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ฝ่ายถือครองอำนาจรัฐกับเครื่องมือในการสื่อสารต่อสังคม

องค์กรของรัฐ	คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)	คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.)	สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.)	รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ครม. และ คสช.)
เครื่องมือในการสื่อสาร	1. การเปิดเวทีชี้แจง 2. การปล่อยขบวนรณรงค์ 3. การใช้สื่อบุคคล 4. การแจกเอกสารเผยแพร่สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญและชี้แจงขั้นตอนการออกเสียงประชามติ 5. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านหนังสือพิมพ์ 6. การจัดรายการพิเศษผ่านสถานีวิทยุและวิทยุโทรทัศน์ 7. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 8. การจัดทำเพลงรณรงค์	1. ใช้สื่อบุคคล 2. การเปิดเวทีชี้แจง 3. การแจกเอกสารเผยแพร่สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญ 4. การจัดรายการพิเศษผ่านสถานีวิทยุและวิทยุโทรทัศน์ 5. การโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ 6. การจัดทำเพลงรณรงค์	1. การเปิดเวทีชี้แจง 2. การแจกเอกสารเผยแพร่สาระสำคัญของคำถามพ่วง 3. การจัดทำเพลงรณรงค์	ในส่วนนี้ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กองทัพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมประชาสัมพันธ์ โดยใช้เครือข่ายสื่อบุคคล ภายใต้ชื่อว่า “เครือข่ายสื่อบุคคลเฉพาะกิจ”

กลุ่มบุคคล/องค์กรอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานของภาครัฐเพื่อต่อต้านการครองอำนาจกับเครื่องมือในการสื่อสารต่อสังคม

หทัยกาญจน์ระบุว่า ด้วยข้อจำกัดทางกฎหมาย ทั้งคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 3/2558 ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินกว่า 5 คน, ประกาศ คสช. ฉบับที่ 57/2557 ห้ามมิให้พรรคการเมืองดำเนินการประชุมหรือดำเนินกิจกรรมใดๆ ในทางการเมือง, พ.ร.บ. ว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 และประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) เรื่อง “หลักเกณฑ์และวิธีการแสดงความคิดเห็นในการออกเสียงประชามติ พ.ศ. 2559” หรือที่รู้จักในชื่อ “กฎเหล็ก 6 ข้อทำได้ 8 ข้อทำไม่ได้” ทำให้การแสดงความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปและองค์กรอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะฝ่ายสนับสนุนหรือคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญค่อนข้างถูกจำกัด และส่อเสี่ยงต่อการถูกตีความว่ามีความผิดทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม บรรดาผู้นำทางความคิดได้อาศัยกลยุทธ์และช่องทางในการสื่อสารอย่างน้อย 5 ช่องทาง เพื่อถ่ายทอดความคิดเห็นและแสดงจุดยืนต่อร่างรัฐธรรมนูญก่อนถึงวันลงประชามติประกอบด้วยการเปิดแถลงข่าวและออกแถลงการณ์ การร่วมเวทีสัมมนา/เสวนาวิชาการ การจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่และรณรงค์ การจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ และการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ตารางที่ 2 เครื่องมือสื่อสารของกลุ่มบุคคล/องค์กรอื่นที่ไม่ใช่หน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มบุคคล/องค์กรอื่น	พรรคการเมือง	กลุ่มการเมือง ⁷	ปัญญาชน	องค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ)	องค์กรระหว่างประเทศ
เครื่องมือในการสื่อสาร	พรรคเพื่อไทย 1. สัมภาษณ์สื่อ 2. แดลงการ์ด 3. สื่อสังคมออนไลน์ (ทำแคมเปญ ประชามติ แคนนำพรรค เพื่อไทย 17 คน พร้อมใจกัน โพสต์เฟซบุ๊ก ประกาศไม่รับ ร่างรัฐธรรมนูญ) พรรคประชาธิปัตย์ 1. สัมภาษณ์ 2. แดลงการ์ด ผ่านผู้นำพรรค 3. โพสต์เฟซบุ๊ก	แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) 1. แดลงข่าว 2. โพสต์เฟซบุ๊ก 3. เฟซบุ๊กไลฟ์ คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) 1. แดลงข่าว 2. ร้องทุกข์/ร้องเรียน 3. กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ 4. เฟซบุ๊กไลฟ์ 5. จัดรายการพิเศษ	1. แดลงข่าว/ออก แดลงการ์ด 2. จัดเวที สัมมนา/เสวนา 3. จัดทำสื่อ เผยแพร่/รณรงค์ 4. จัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ 5. ใช้สื่อสังคมออนไลน์ 6. สร้าง "เครือข่ายความรู้" เพื่อต่อสู้กับเครือข่ายสื่อบุคคลของรัฐบาล	1. แดลงข่าว/ แดลงการ์ด 2. จัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ 3. เผยผลสำรวจความคิดเห็นประชาชน 4. จัดเวทีเสวนา	เรียกร้องให้กระบวนการออกเสียงประชามติครั้งที่ 2 ของไทย เป็นไปอย่างเสรี เป็นธรรม และเปิดกว้างให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมของกระบวนการประชาชาติที่พึงเป็น

⁷ ความเคลื่อนไหวในช่วงนับถอยหลังประชามติร่างรัฐธรรมนูญของกลุ่มการเมือง 2 กลุ่มหลักคือ กลุ่มที่เรียกตัวเองว่าแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) และกลุ่มที่เรียกตัวเองว่าคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) เกิดขึ้นในทั้งโลกออฟไลน์และออนไลน์ เมื่อพื้นที่ในโลกความเป็นจริงถูกปิดกั้นด้วยข้อกฎหมายหลายฉบับ แคนนำมวลชนทั้ง 2 กลุ่มจึงย้ายไปเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีบุคคล 2 คน คอยชิงไหวชิงพริบกันเพื่อแสดงจุดยืนคนละด้าน.

หทัยกาญจน์สรุปว่า ปัญญาชนถือเป็นหัวหอกหลักในการเผยแพร่ความคิดเห็นต่างต่อร่างรัฐธรรมนูญในช่วงประชาคมติทั้งในแง่การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ โดยได้นำชุดความคิดเหล่านั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณะ ผ่านการออกแถลงการณ์ ถกเถียงเวทีสัมมนา/เสวนาวิชาการนำขึ้นสู่เว็บไซต์หรือนำออกแจกจ่ายประชาชนเป็นการทั่วไป ต่อมาเมื่อมีนักศึกษาและนักกิจกรรม 13 คน ถูกจับกุม คும்ขัง ตั้งข้อหาจากการรณรงค์ให้ประชาชนไปลงประชามติไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ เสรีภาพที่หายไปของคนกลุ่มนี้ได้กลายเป็น “สื่อใหม่” ที่สะท้อนภาพความไม่เสรีและไม่เป็นธรรมของตัวกระบวนการประชามติจึงถือว่าปัญญาชนทั้ง 13 คนเป็น “สื่อบุคคล” ที่ทรงพลังในการให้นิยามประชามติในครั้งนี้ และทำให้ปัญญาชนอีกหลายกลุ่มผลิตสื่อสัญลักษณ์อื่นๆ เพื่อยืนยันหลักการว่าการรณรงค์ให้รับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญไม่ใช่สิ่งผิดกฎหมาย และพวกเขาไม่ควรเป็นอาชญากรที่ต้องคดีอาญา เพียงเพราะมีความเห็นต่างจากรัฐไทย

สื่อบุคคลเฉพาะกิจ: กลยุทธ์เครือข่ายการสื่อสาร

ภาพที่ 1 เครือข่าย “สื่อบุคคลเฉพาะกิจ” ภายใต้ กกต. และ กรธ.

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ระบุว่า “เครือข่ายสื่อบุคคล” ทำหน้าที่เผยแพร่สาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยกระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้ครุ ก. มีหน้าที่สำคัญ 3 ประการคือ (1) คอยตอบคำถามครุ ข. และ ค. ในระหว่างการฝึกอบรมและหลังอบรม (2) คอยติดตามการปฏิบัติงานของครุ ข. และ (3) คอยติดตามและประเมินผลการตระหนักรู้และเข้าใจสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญของประชาชน โดยแบ่งการทำงานออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ วันที่ 15-30 มิถุนายน, วันที่ 1-15 กรกฎาคม และวันที่ 16-31 กรกฎาคม และต้องรายงานผลให้กระทรวงมหาดไทยรับทราบภายใน 4 วันหลังสิ้นรอบการประเมิน (หน้า 138)

พร้อมกันนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังชี้ให้เห็นถึงเครือข่ายสื่อบุคคล ในนาม “สื่อบุคคลเฉพาะกิจ” ภายใต้การกำกับของ กกต. และ กรธ. โดยโยงไปถึงหน่วยงานของรัฐ อันได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กองทัพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมประชาสัมพันธ์

หทัยกาญจน์ระบุว่า กระทรวงศึกษาธิการถือเป็นอีกส่วนราชการที่มีเครือข่ายมวลชนทั่วประเทศ นอกจาก กรธ. จะขอความร่วมมือให้ส่งข้าราชการในสังกัดมาร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ หรือครุ ก. ข. ค. แล้ว โดยระบุคุณสมบัติของครุ ก. ซึ่งมีจังหวัดละ 5 คนไว้ว่าอยากให้ มี “ศึกษานิเทศก์จังหวัดหรือผู้แทน” รวมอยู่ด้วย สำนักงาน กกต. ยังขอความร่วมมือให้กระทรวงศึกษาธิการช่วยประชาสัมพันธ์การออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญให้ประชาชนรับทราบ (หน้า 146)

ในการออกเสียงประชามติปี 2559 กระทรวงสาธารณสุขซึ่งมีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั่วประเทศ เป็นอีกหน่วยงานที่ กรธ. ขอความร่วมมือให้ส่งข้าราชการในสังกัดมาร่วมเป็นวิทยากรกระบวนการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ หรือครุ ก. ข. ค. โดย กรธ. ขอให้ส่ง “นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดหรือผู้แทน” รวมเป็น 1 ใน 5 ครุ ก. ของแต่ละจังหวัด และส่ง อสม. รวมเป็น 1 ใน 4 ตัวแทนหมู่บ้าน หรือครุ ค. ทำหน้าที่อธิบายและชี้แจงสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบแบบตัวต่อตัว (หน้า 147)

ตารางที่ 3 เครือข่ายสื่อบุคคลของฝ่ายรัฐช่วงประชามติ

สื่อบุคคล	หน่วยงาน	จำนวน
วิทยาการกระบวนการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญ (ครู ก. ข. ค.)	กรธ.	3.3 แสนคน
วิทยาการกระบวนการเผยแพร่กระบวนการ ประชามติ (ครู ก. ข. ค.)	กกต.	1 แสนคน
รต. จิตอาสาเผยแพร่กระบวนการประชามติ	ทบ. และ กกต.	1 แสนคน
ครู กศน. เผยแพร่กระบวนการประชามติ	ศธ. และ กกต.	1.2 พันคน
วิทยาการกระบวนการเผยแพร่คำถามพ่วง	สนช. และ สปท.	165 คน
รวม	ทุกหน่วยงาน	5.31 แสนคน
ผู้บังคับบัญชาระดับสูงสั่งการให้สนับสนุนภารกิจ		
- ข้าราชการทั่วไปในสังกัด	ศธ.	8 แสนคน
- ข้าราชการทั่วไปในสังกัด	สตช.	3 แสนนาย
- ข้าราชการทั่วไปในสังกัด	กองทัพ	3 แสนนาย
รวม	ทุกหน่วยงาน	1.93 ล้านคน

ที่มา: จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยจากแหล่งข้อมูลหนังสือพิมพ์ (มติชน ไทยรัฐ ไทยโพสต์) ตั้งแต่วันที่ 29 มีนาคม - 10 กันยายน 2559 (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2560)

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ระบุว่า มีชัย ฤชุพันธุ์ ได้ทำหนังสือถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2559 เรื่องขอความร่วมมือในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ร่างรัฐธรรมนูญ เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่า “เป็นหน่วยงานที่เข้าถึงเครือข่ายของประชาชนได้ทุกจังหวัดทั่วประเทศ” กลายเป็นที่มาของการสร้างวิทยาการระดับจังหวัดที่เรียกว่า “ครู ก.” จังหวัดละ 5 คน จำนวน 76 จังหวัด รวม 380 คน วิทยาการระดับอำเภอหรือ “ครู ข.” อำเภอละ 10 คน

จำนวน 878 อำเภอ รวม 8,780 คน และวิทยาระดับพื้นที่/หมู่บ้าน/ชุมชน หรือ “ครู ค.” หมู่บ้านละ 4 คน จำนวน 80,491 หมู่บ้าน รวม 321,964 คน นั้นหมายความว่า กรธ. สร้าง “เครือข่ายสื่อบุคคลเฉพาะกิจ” ไว้ถึง 331,124 คน ไม่รวมกรุงเทพมหานคร (หน้า 126)

ในบทนี้ยังระบุว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเน้นย้ำว่า ต้องให้ความสำคัญกับการคัดเลือกวิทยากรทุกระดับ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น กรรมการหมู่บ้าน อสม. สมาชิกสหกรณ์ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบ.) แกนนำกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มดูแลป่า เป็นต้น (หน้า 136)

หทัยกาญจน์สรุปว่า รัฐบาล คสช. ได้อาศัยอำนาจในฐานะฝ่ายบริหาร ควบคุมทิศทางการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามต้องการ โดยใช้เครือข่ายบุคลากรภาครัฐ ทำ 2 ภารกิจคือ การรณรงค์ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และการควบคุมรักษาความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ในการสื่อสารมากกว่า โดยสามารถสื่อสารกับประชาชนทั่วประเทศ ผ่านสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์ นอกเหนือจากการส่งสื่อบุคคลเฉพาะกิจออกเคาะประตูบ้านประชาชน (หน้า 156)